Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Trideset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma: dosezi u izgradnji mira i funkcionalne države: Dejtonski mirovni sporazum

Pejanović, Mirko

2026

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/865

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2026.222.05

Opasnosti, prilike i liderstvo u novom dobu velikih promjena

Zlatko Lagumdžija[*]

Sažetak: Izazovi koji su pred Bosnom i Hercegovinom zahtijevaju spoznaju o globalnim promjenama koje su pred nama i koje će oblikovati ne samo nove geopolitičke realnosti već i budućnost potrebnih unutarnjih reformi na više ravni. Četiri revolucionarna procesa, geopolitički, tehnološki, klimatski i ekonomski (vrijednosni) i vođenje promjena u skladu s njima će odrediti i poziciju Bosne i Hercegovine kao države i društva. To podrazumijeva novi način razmišljanja i "obračun" s pet mitova koji nas drže u stanju stalne krize. U dolasku do "normalne" države integrirane u EU i NATO potrebno je sačuvati tri ključna elementa Međunarodnog mirovnog sporazuma.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, geopolitičke promjene, tehnološke transformacije, klimatske promjene, ekonomski razvoj, unutarnje reforme, mitovi i društvena percepcija Dejtonski mirovni sporazum

Živimo vrijeme velikih geopolitičkih, klimatskih, tehnoloških i vrijednosnih, odnosno ekonomskih promjena koje se sada dešavaju pred našim ocima. Protekla godina zorno pokazuje kako refleksije na Bosnu i Hercegovinu više nisu iste kao što su bile prije tri-četiri godine, a naročito ne kao što su bile prije 30 godina.

U SAD, odnosno u UN u Njujork, došao sam prije dvije godine, a sada mogu konstatovati da se nalazim u potpuno drugačijem okruženju. Unutar tog vremena su se dodatno ubrzavale promjene tako da sam prošle godine za novogodišnje praznike otišao u Bosnu i Hercegovinu i vratio se u Njujork za manje od mjesec dana. Otišao sam iz "jedne Amerike", vratio se u "drugu Ameriku", u "druge Ujedinjene nacije". Potpuno drugi svijet koji je ovdje inkapsuliran u zgradi Ujedinjenih nacija na East Riveru, gdje se svakodnevno prelama sve ono što se širom svijeta dešava.

[*] Stalni predstavnik Bosne i Hercegovine pri Ujedinjenim nacijama; zlatko.lagumdzija@efsa.unsa.ba

Prije nego nešto kažemo o refleksijama na Bosnu i Hercegovinu, da samo skrenem pažnju na nekoliko bitnih činjenica koje se sada dešavaju na globalnom planu koje će imati nesagledive refleksije na nas i na naše okruženje. Narednih pet godina bićemo svjedoci četiri simultane revolucije koje su praktično svaki dan u toku.

Prva je geopolitička revolucija u kojoj je već iza nas jedan kratkotrajni unipolarni svijet koji je postojao u vrijeme Daytona. Do raspada Jugoslavije, do pada Berlinskog zida, mi smo živjeli u jednom bipolarnom svijetu: Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države su praktično upravljale planetom.

Došlo je do pada Berlinskog zida, te cigle iz Berlina su pale nama na glavu u Sarajevu i te cigle su nas držale pod okruženjem, četiri godine koje su završile s ratnim zločinom, okončane s međunarodnopravno verifikovanom presudom za genocid. Među presudama za zločin genocida, nakon Holokausta, genocid u Srebrenici je drugi, za sada i posljednji koji je pravosnažno okončan, presuđeni genocid od strane međunarodnih sudova koji su formirani pod okriljem Ujedinjenih nacija u posljednjih 80 godina.

Prije 3 decenije smo izašli iz rata koji je u konačnici okončan voljom Sjedinjenih Američkih Država neovisno o tome što su u Daytonu, u Parizu, svoj doprinos dali i učestvovali i drugi. U Parizu su potpisali sporazum oni koji su bili Kontakt grupa tada: SAD, Rusija (već, više ne Sovjetski Savez), Francuska, Velika Britanija, Njemačka i Felipe Gonzales, španski premijer, koji je tog semestra predsjedavao Evropskom unijom. Ali to je objektivno bio svijet u kojem se u najvećoj mjeri upravljalo iz Bijele kuće.

Bipolarni svijet se praktično raspao i sveo na monopolarni svijet u kojem smo živjeli kad se Dayton dešavao.

Dayton se mogao desiti tada, kao što se taj isti Dayton danas ne bi se mogao usaglasiti u Ujedinjenim nacijama, u Savjetu bezbjednosti, kada je međunarodnopravni subjektivitet i legalitet naše zemlje definisan Aneksom 4. Dejtonskog mirovnog sporazuma, Ustavom države Bosne i Hercegovine, koji je aneks jednog međunarodnog Mirovnog sporazuma.

Tada smo počeli da "živimo" Dejtonski mirovni sporazum koji se danas ne bi mogao napraviti u ovakvim geopolitičkim odnosima multipolarnog svijeta. Ne više monopolarnog, nego multipolarnog svijeta, u kojem praktično, pored Sjedinjenih Američkih Država i Rusije, sada definitivno postoji i treća supersila – Kina. Treća po svom suvremenom nastanku, ali druga u smislu ekonomske, tehnološke, geopolitičke i vojne moći.

Prirodno, tu su još neke regionalne, nezaobilazne, sile koje imaju i svoju globalnu specifičnu težinu, od Brazila, preko Indije, do Turske kao bitnog

geopolitičkog faktora u ovakvom svijetu, novih okupljanja... U takvom svijetu Evropska unija se nekad pokušava ponašati kao treća (ili bar četvrta) velika geopolitička sila, mada im to nekada mnogo teže ide.

Druga je digitalna revolucija, čije refleksije, u nekim elementima, na budućnost mogu biti mnogo veće nego bilo šta drugo... Živimo je u vrijeme u kojem čovjek ide ka tome da je po prvi put od svog nastajanja na pragu da konstruiše nešto što je kompleksnije od njega samog. Ili, kako neki kažu, počeli smo se igrati božijih poslova – pokušavamo da pravimo nešto što je savršenije i kompleksnije od nas samih. Nije, u teoriji sistema, poznato da je jedan sistem određenog nivoa kompleksnosti u stanju da napravi nešto što je kompleksnije od njega.

Taj proces nastajanja kompleksnijih živih struktura se zove evolucija. Za razliku od evolucije, revolucijama se pravi potpuno nova, ali i bitno drugačija struktura.

Danas se nalazimo u vremenu digitalne revolucije, sintetičke biologije, kvantum kompjutinga (*quantum computing*) koji imaju potpuno novi uklon u sve ovo što se dešava oko nas. I tako dolazimo u eru vještačke inteligencije koja praktično u korijenu mijenja svijet. Politički, ekonomski, društveni i ukupni svijet u kojem živimo mijenja se na način na koji nijedna druga tehnologija koju smo pravili, od točka, pa preko atomske energije, do kompjutera i interneta, ne utiče i neće uticati toliko kao što je to slučaj s vještačkom inteligencijom.

Treća je revolucija održivosti koja zahtijeva radikalnu promjenu postojećeg stanja: klimatske promjene, ekosistem i planeta koju dijelimo između sebe i koju dijelimo s drugim vrstama. Postojeće stanje praktično postaje neodrživo i dovodi u pitanje opstanak nas samih i ekosistema kakav danas poznajemo.

Na kraju, četvrta revolucija je ona ekonomske svrhe, odnosno sistema vrijednosti koja nas motivira i vodi naprijed, koja u krajnjem slučaju ide ka tome da se potpuno mijenjaju prethodne tri revolucije.

Zahvaljujući prije svega tehnološkoj revoluciji, potom klimatskoj, odnosno revoluciji održivosti i geopolitičkoj revoluciji – priroda ekonomije se radikalno mijenja kao posljedica propitivanja svrhe pojedinačnog i kolektivnog opstanka i razvoja.

Zato sada prisustvujemo stvaranju potpuno nove ekonomske logike, jednog novog ekonomskog poretka, u kojem se u suštini postavlja i pitanje same svrhe i država, i multinacionalnih kompanija, kompanija, biznisa kao takvog i svega onoga što stvara naš životni i radni ekosistem.

Dakle, nalazimo se u vremenu potrage za progresivnim partnerstvom – novim progresivnim partnerstvom između planete, ljudi, prosperiteta i svrhe ukupnog ekosistema čiji smo dio (*people*, *planet*, *prosperity* and *purpose*).

U takvom, potpuno novom okruženju, nije moguće djelovati po staroj logici.

Peter Drucker je naglašavao važnost ovakvog principa krajem prošlog milenija: najveća opasnost u turbulentnim vremenima nije turbulencija sama po sebi, nego to što nastavljamo funkcionisati u skladu sa starom logikom na kojoj je sve počivalo, pa tako i problemi koji su generisali turbulencije i opasnosti koje iz toga slijede.[1]

Stara logika je podrazumijevala nacionalni suverenitet. Nova logika podrazumijeva kolaborativni suverenitet i ljudski suverenitet, što bitno mijenja prirodu okruženja u kojem se nalazimo. *Primacy of national interest*, ili primat nacionalnih interesa, zamjenjuje se s pokušajem stvaranja fokusa na globalnu ravan, na globalne zajedničke imenitelje, uz institucionalnu zaštitu ljudskih prava.

Ulazimo u vrijeme nove logike, u kojem mali igrači više nisu mali. Vidimo da naročito srednji više nisu srednji i oni lagano postaju jako veliki. Nova logika podrazumijeva, umjesto dominacije velikih sila, distribuciju moći koja je raspoređena na sve veći broj "igrača". Više niko nije nevažan.

Stara logika podrazumijeva vrijeme imperijalizma, rasizma, patrijarhata..., dok nova logika pokušava da se transferira u logiku jednakosti, kosmopolitizma i potrage za što je moguće većim zajedničkim imeniteljem među milijardama ljudi.

I, u konačnici, stara logika podrazumijeva ono što se zove neoliberalna ekonomija, koja se u suštini sada zamjenjuje s ekonomijom zajedničkih vrijednosti, ljudske i planetarne *well-beings*, ljudske i planetarne dobrobiti.

U ovom vremenu ono što je već evidentno jest da se moramo početi adaptirati na neizvjesnost, na (privremeno) manji rast, na regionalnu divergenciju, pri čemu se krećemo ka potpuno novom svjetskom ekonomskom poretku čiji gabariti još nisu definisani.

Brzina i obim promjena koje su se dešavale od Daytona do danas na globalnoj ekonomskoj sceni evidentni su kroz samo nekoliko baznih pokazatelja.

Dakle, prije 30 godina, u vrijeme kad se stvarao Dayton, globalna ekonomska "kriva slika" posmatrana kroz procent ekonomskog outputa vodećih ekonomskih sila u svjetskoj raspodjeli društvenog proizvoda u velikoj mjeri

[1] Peter Drucker, *Managing in Turbulent Times*, Routledge, London, 1980.

korespondira s geopolitičkim i tehnološkim promjenama koje su karakterizirale ovaj period.

Evropska unija, u vrijeme priprema Daytona, činila je 23% GDP-a svjetske ekonomije mjerena s PPP GDP-u (*purchasing parity power*). Na drugom mjestu su bile Sjedinjene Američke Države s 19% GDP-a, dok je Japan je bio treća ekonomska sila sa 7,4% GDP-a planete. Rusija je bila četvrta s 5,3% globalnog GDP-a, Kina peta s 4,3% svjetskog GDP-a i Indija šesta s 3,5% globalnog GDP-a.

U današnjem svijetu, mjereno distribucijom ekonomske moći, Evropa je sada treća s 14,5% svjetskog GDP-a. Sjedinjene Američke Države drže stabilno drugo mjesto, pri čemu su s 19,1% GDP-a planete prije tri decenije, u relativnom iznosu, pali na 15% GDP-a planete.

Japan, koji je bio treći, sa 7,4% globalnog GDP-a, nakon tri decenije pao je na šesto mjesto s 3,4% globalnog GDP-a, čime je njihov relativni udio u svjetskoj ekonomiji doslovno prepolovljen. Rusija, koja je bila četvrta s 5,3% kad se potpisivao Dayton, sada ima 3,5% GDP-a planete.

Kina, koja je bila peta u doba Daytona, s 4,3% planetarnog GDP-a, sada je otišla na prvo mjesto i ima 18,8% planetarnog PPP GDP-a.

Ne treba smetnuti s uma da su u apsolutnim nominalnim iznosima GDP-a Sjedinjene Američke Države još uvijek najjača ekonomija. Indija, koja je tada imala 3,5% planetarnog GDP-a, sada ga je duplirala, kao što je Rusija prepolovila svoje učešće u globalnoj ekonomiji. Dakle, Kina je povećala svoje učešće za nekih oko 4,5 puta, dok je Indija s 3,5% GDP-a otišla na 7,9% globalnog GDP-a.

Ovi pokazatelji jasno govore o prirodi radikalnih promjena na globalnoj ekonomskoj ravni. World Uncertainty Index, ili Indeks neizvjesnosti, koji govori o tome koji je stepen izvjesnosti, odnosno neizvjesnosti, s ekonomske tačke gledišta, govori o tome kolika je spoznaja o neizvjesnosti, odnosno koliko su vremena i događaji pred nama predvidivi.

Taj indeks neizvjesnosti u posljednjih desetak godina se dramatično promijenio, dok se dodatno, brutalno, promijenio tokom ove godine. Indeks neizvjesnosti se samo u posljednjoj godini povećao za šest puta. Od "tarifnih ratova" do ugrožavanja globalnih vrijednosnih lanaca formira se strah poslovne zajednice kao rezultat činjenice da se svjetska nesigurnost po različitim osnovama brutalno povećala.

Posebno je upozoravajući globalni trend ulaganja u vojni kompleks u odnosu na ekonomsku razvojnu pomoć. U posljednjih dakle 30-ak godina globalna potrošnja za odbranu, za vojne svrhe, koja je bila nešto malo veća od

jednog triliona dolara, prošle godine je narasla na 2,5 triliona dolara. U isto vrijeme ukupna svjetska ekonomska pomoć svih zemalja zajedno prema drugim zemljama otišla je s nekih stotinjak milijardi na skoro oko 200 milijardi.

Nakon kratkog pregleda globalnih promjena u posljednje tri decenije od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, može se bolje shvatiti pred kojim izazovima se sada nalazi Bosna i Hercegovina te kako razbiti pet mitova koji se danas nameću.

Prvi mit je da stav Sjedinjenih Američkih Država, iznesen u Savjetu bezbjednosti prije nekih mjesec dana, ukazuje na njihov pomak u negativnom smjeru po Bosnu i Hercegovinu. Ovdje treba precizno kazati da to jednostavno nije tačno. Ambasadorica Sjedinjenih Američkih Država je devet puta u tri minute upotrijebila riječ stabilnost. Poziv na stabilnost je direktni poziv na jedinstvo zemlje, teritorijalni integritet, suverenitet zemlje, vladavinu prava i povratak u institucije. To je poziv na zaustavljanje rušenja Mirovnog sporazuma i izlazak iz predvorja pakla u kojem se nalazimo posljednjih godina zahvaljujući secesionističkoj politici Milorada Dodika koji ima svog saveznika u Draganu Čoviću.

Dakle, nema razloga za stare strahove jer je presuđeno opet secesionističkoj politici koja nas je vodila u ponovne strahove od mogućih sukoba i ratova.

Danas ne mogu da se ne podsjetim na vrijeme kada nisam bio sretan Daytonom i nisam bio čovjek koji podržava Dayton kad je on tek nastao. Ipak sam ga i u sebi prihvatio kao i drugi, i to naročito kada sam prilikom komentarisanja Daytona jednoj stranoj uglednoj kući rekao: Dayton nam nije donio ništa drugo nego mir. Čim sam to izrekao, shvatio sam koju sam glupost rekao. Da i tu tvrdnju razjasnim: ako se rat okončao, a niste dobili ništa drugo nego mir, vi ste dobili toliko toga što se teško može izmjeriti.

Tada sam se možda i tješio, kao stari socijaldemokrata, riječima legendarnog Willyja Brandta, koji mi je između ostalog bio upamćen po riječima: "Mir nije sve, ali bez mira ništa nije moguće."

Zato sada možemo konstatovati da ulazimo u vrijeme u kojem su prvo secesionisti mir ponovo stavili na testiranje, a onda je prethodnih mjeseci mir opet vraćen na velika vrata.

Drugi mit je da je secesionistička politika Milorada Dodika, koji očigledno od nje nije odustao bez obzira na to šta se s bilo kim dogovorio, u stvari njegova borba da spasi kršćanstvo od "divljeg islama usred Evrope". Moramo dobro voditi računa o tome bez obzira što je većini jasno da se radi o prizemnim prevarama koje nemaju nikakva uporišta u stvarnosti. Tako je, na primjer, jučer Miguel Angel Moratinos, specijalni izaslanik generalnog

sekretara UN koji vodi Alijansu civilizacija, izdao dosta precizno saopštenje u kojem je upozorio svijet na to da Milorad Dodik sa svojom islamofobičnom i zastrašujućom retorikom najblaže rečeno vodi u nove podjele i sukobe koji se mogu i moraju zaustaviti.

Treći mit koji se pokušava prodati iz secesionističkih krugova jest da je rješenje u tri realiteta, tri entiteta, tri nacionalna suvereniteta u Bosni i Hercegovini. Neću o tome detaljnije govoriti, samo treba reći da se to ne smije zanemariti, bez obzira na to što svi znamo da se to ne može postići bez novih sukoba i oživljavanja projekata kojima je presuđeno u Hagu.

Četvrti mit je da se moramo vratiti na originalni Dayton i pobrisati sav institucionalni i zakonski okvir koji je nastao kroz reforme na euro-atlantskom putu. Naime, mi živimo originalni Dayton, a ne neki drugi Dayton.

Isto tako i danas Sjedinjene Američke Države žive na Ustavu starom nekoliko stotina godina, na Deklaraciji o nezavisnosti, koja je njihov bazni Ustav. Ne možete reći da današnja Amerika ne živi na svom Ustavu koji je nastao prije dva i po stoljeća jer u tom Ustavu nema ni CIA-e, nema ni Agencije za lijekove, nema ni Agencije za kontrolu vazdušnog saobraćaja i tako dalje. Ali sve te institucije i pravni okvir su nastali na onome što je originalni dokument tog vremena. Tako je danas i naš ustavnopravni okvir i sve što je evoluiralo do danas, uključujući i institucije koje tada nisu postojale, sastavni dio originalnog Daytona, nastao u skladu s Daytonom.

Peti mit je da "sve te rezolucije koje se donose u međunarodnim institucijama u skladu s međunarodnim pravom ne vrijede više od samog papira na kojem su napisane". Prije samo par mjeseci bili smo svjedoci, jedne od mnogih koje slijede, primjene tog slova na papiru koji se zove Rezolucija o uspostavljanju Međunarodnog dana sjećanja na genocid u Srebrenici 1995. I ta Rezolucija je pokazala podijeljenost svijeta i nove geopolitičke odnose koji se stvaraju. Usvojena je 23. maja prošle godine. Da je danas na dnevnom redu u Ujedinjenim nacijama, na Generalnoj skupštini, ta Rezolucija ne bi bila usvojena – danas ne bi mogla ni doći na dnevni red. Za tako nešto, u ovom svijetu radikalnih i brzih promjena, trebalo je izabrati pravi geopolitički trenutak. Izabrali smo ga prošle godine i napravili rezultat.

Da Rezolucija nije mrtvo slovo na papiru, koje ne vrijedi više od papira na kojem je napisana, pokazuje Spomenik "Cvijet Srebrenice" koji je jučer "okamenjen" u parku Ujedinjenih nacija, 20 metara udaljen od Gandhijevog spomenika, 30 metara od Berlinskog zida i 40 metara od Augustinčićevog konjanika, poklona koji su Ujedinjene nacije dobile od maršala Tita. Tako i Titov konjanik stoji i dan-danas u parku Ujedinjenih nacija u Njujorku na bazi

jednog tako "mrtvog slova na papiru". Isto kao što parče Berlinskog zida stoji u Ujedinjenim nacijama kao podsjećanje na to da ipak ti "papiri" nisu nešto što se može tek tako zaboraviti.

Međunarodno pravo u savremenom svijetu nam ostaje kao posljednje utočište u borbi protiv divljaka koji pokušavaju od svijeta da naprave džunglu kao što su neki zločinci s imenom i prezimenom prije 30 godina pokušali genocidom da preprave historiju, eliminišu čitav jedan narod. Umjesto toga završili su kao najveći presuđeni ratni zločinci posljednjih 80 godina.

U doba probuđenih aveti projekta podjele Bosne i Hercegovine kojima je presuđeno u Hagu s pravosnažnim presudama za najveće ratne zločine uključujući i zločin genocida, treba podvući tri bitne institucionalne činjenice koje su sastavni dio Mirovnog sporazuma i koje će prestati postojati okončanjem procesa euro-atlantskih integracija Bosne i Hercegovine kao nezavisne suverene demokratske države sa svim prerogativima koje imaju naši susjedi.

Tri su bitne činjenice, odnosno institucije s međunarodnim pokrićem, koje su sastavni dio Daytona.

Prva je institucija Visokog predstavnika, koja sa svojim bonskim ovlastima predstavlja sastavni dio mehanizma odlučivanja koja upotpunjuje ustavni okvir Bosne i Hercegovine. Dakle, visoki predstavnik je i napravljen zbog svijesti o tome da postoje mehanizmi blokada koje se mogu zloupotrebljavati u cilju rušenja ustavnog poretka i Mirovnog sporazuma. Drugim riječima, "izvlačenje" visokog predstavnika s bonskim ovlastima iz ukupnosti našeg i međunarodnog pravnog poretka u konačnici znači uvod u razbijanje Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Druga, bitna činjenica su međunarodne sudije u Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine zajedno s ustavnom preambulom da je Evropska konvencija o ljudskim pravima sastavni dio našeg Ustava koja se direktno primjenjuje. Upravo međunarodne sudije su bitan faktor Dejtonskog mirovnog sporazuma kao "sigurnosni" mehanizam sprečavanja etničkih politizacija čitavog mehanizma odlučivanja sve dok u realnosti ne postanemo zemlja koja institucionalno štiti svoje građane u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama.

Treća činjenica je, u to doba SFOR, sada EUFOR. Ova činjenica svakako zaslužuje ozbiljniju elaboraciju koja ovdje ostaje samo kao naznaka tri bitne činjenice čije bi narušavanje dovelo do raspakivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i uvoda u nove stare sukobe.

Dakle, visoki predstavnik, strane sudije u Ustavnom sudu i EUFOR su neka vrsta mehanizama koji se trebaju smanjivati u praktičnom smislu, ostati

i postojati do onog trenutka kad uđemo u Evropsku uniju i NATO, čime prestaje potreba za njihovim postojanjem. Da bismo zadovoljili standarde i preuzeli pravnu stečevinu Evropske unije i NATO-a, na tom putu moraćemo se riješiti problema zbog kojih ove institucije postoje.

Za kraj, vrijedi napraviti poređenje s Austrijom 1992, koja je, nakon godina i godina pregovora o članstvu u Evropskoj uniji, primljena u Evropsku uniju 1992.

Dan prije nego što je primljena u Evropsku uniju, odlukom četiri sile pobjednice u Drugom svjetskom ratu, Austriji je skinut status međunarodnog protektorata, jer je novi status značio da je morala postati "normalna" evropska država

Tako su četiri velike sile donijele formalnu odluku, u skladu s međunarodnim pravom i u okviru odgovarajućih međunarodnih institucija, da ukidaju protektorat nad Austrijom. Moglo se konstatovati da je integriranjem u evropske strukture prestala da postoji opasnost od toga da Austrija uđe ponovo u stanje zbog kojeg je od 1945. i postojala kao protektorat.

Na neki način, u različitim formama, ove tri Dejtonom definisane institucije moraju postojati dok se Bosna i Hercegovina ne pridruži Austriji kao država Evropske unije i NATO-a.

Literatura

Dejtonski mirovni sporazum (1995) *Mirovni sporazum*, RajtPeterson, Vazduhoplovna vojna baza, Dejton, Ohajo 1–21. 11. 1995. https://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf

Drucker, Peter (1980) *Managing in Turbulent Times*, London: Routledge.

Genocide in Srebrenica, A/78/L.67/Rev.1, 20. 5. 2024

IMF (2025) *World Economic Outlook Update: Global Economy: Tenuous Resilience amid Persistent Uncertainty*. https://www.imf.org/-/media/files/publications/weo/2025/update/july/english/text.pdf

Post factum (2025) https://www.postfactum.co.uk

Sustainable Development Solitions Network (2025) *Sustainable Development Report 2025. Financing Sustainable Development to 2030 and Mid-Century Includes the SDG Index and Dashboards*, 10th Edition. https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf

UN General Assembly (2024) International Day of Reflection and Commemoration of the 1995

World Economic Forum (2025) *The Global Risks Report 2025*, 20th Edition. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf

Risks, Opportunities, and Leadership in a New Era of Major Transformations

Abstract: The challenges facing Bosnia and Herzegovina require an understanding of the global transformations that lie ahead and that will shape not only emerging geopolitical realities but also the future of necessary internal reforms at multiple levels. Four revolutionary processes—geopolitical, technological, climatic, and economic (value-based)—and the management of change in accordance with them will determine the position of Bosnia and Herzegovina as both a state and a society. This entails a new mode of thinking and a critical reassessment of five prevailing myths that sustain a condition of perpetual crisis. In the process of achieving a ”normal” state integrated into the European Union and NATO, it is essential to preserve three key elements of the General Framework Agreement for Peace.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, geopolitical transformations, technological change, climate change, economic development, internal reforms, societal myths, Dayton Peace Agreement

ANU BiH
АНУ БиХ